

ՄԵՆԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կես տարվան 6 ռուբ.
Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բարին 2 կոպեկ.
Տէլէֆօն № 253.

ԲՈՒՆԱԴԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ է պատճառը.— ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.
Մամուլ. Նամակ Ախալքալաքից. Նամակ Ար-
դանից. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին
լուրեր.— ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին
լուրեր.— ՀԵՌԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մի նոր աշխա-
տութեան առիթով. Յուդայականից.

Ի՞ՆՉ Է ՊԱՏՃԱՐԸ

„Մշակի“ երէկվայ համարում մենք հա-
ղորդեցինք մի անմխիթարական լուր, այն
է, որ երկրաշարժից վնասված գիւղերում
շատ դանդաղ է առաջ գնում տների շի-
նութեան գործը։ Գիւղացիները չեն ցան-
կանում իրանց ձեռքի աշխատանքով օգնել
մասնաժողովին, որ տալիս է շինութեան
համար նիւթեղէն և իր վրա է վերցնում
գործի զեկավարութեան ծանրութիւնը։

Ի՞նչ է պատճառը։
Միթէ՞ գիւղացիները իրանք չը գիտեն,
որ շուտով վրա է հասնելու ձմեռը և նը-
րանց ապահով և տաք բնակարանների
պահանջ են զգալու թէ իրանց ընտանիք-
ների և թէ տնային կենդանիների համար։
Անկասկած այդ գիտեն գիւղացիները և
նրանցից շատերը կարկատում են իրանց
աւելւած և կործանված տները, որպէս զի
ժամանակաւորապէս, առաջիկայ ձմեռվայ
ամիսներում, կարողանան նրանց մէջ պտուղ-
պարկել մինչև եկող գարուն, երբ կը ձեռ-
նարկեն տների շինութեան աւելի հիմնա-
ւոր կերպով։
Գործի անաջող ընթացքը մէջ գիւղա-
ցիները մեղաւոր են միայն մասամբ։ Այդ-
տեղ աւելի խանգարիչ ազդեցութիւն գոր-
ծեցին մի քանի ուրիշ հանգամանքներ,
որոնցից գլխաւորն այն է, որ մասնաժո-
ղովը ուշ ձեռնարկեց տների շինութեան

գործին։ Ճարտարապետը կարողացաւ սկսել
Ախալքալաքի գաւառում իր գործունէու-
թիւնը միայն յուլիս ամսին։ Շինութեան
համար հարկաւոր փայտեղէնը, որ պա-
տուիրված էր Բորժոմի կալուածքում և
որ պէտք է գիւղերը բերվէր գիւղացիներ-
ի եղներով, պատրաստվեց միայն յուլիս
և օգոստոս ամիսներին։ Իսկ այդ ժամա-
նակ վրա հասան գիւղերում դաշտային
պարապմունքները, որոնք խլում էին գիւ-
ղացիները նրանց բոլոր ուժերը և թող չէին
տալիս կողմնակի աշխատանքով զբաղելու։

Միւս կարևոր հանգամանքն այն է, որ
գիւղացիները անսովոր էին նորաձև տների
շինութեան գործին, ուստի և իրանք
իրանց անկարող էին նրանով զբաղվել ի-
րանց այն ազատ ժամերում, որոնք ընդ-
միջում էին դաշտային պարապմունքները։
Այդ ժամերը նրանք նուիրում էին իրանց
հին տների նորոգութեանը, որին նրանք
սովոր են բոլորեցեան։ Նոր տներ շինելու
համար հարկաւոր էին վարպետներ, որոնք
ոչ միայն զեկավարէին գործը, այլ և
գործնականապէս աշխատէին պատեր դար-
սելով։ Իսկ մասնաժողովը, կարծելով թէ
պատեր շինելու գործը լաւ յայտնի է
գիւղացիներից իւրաքանչիւրին, բաւակա-
նացել էր միայն վերահսկողներ նշանա-
կելով։

Պակաս նշանակութիւն չունէր և այն
հանգամանքը, որ գիւղական նոր յատա-
կազմով պէտք է արտերի մի մասը ոչնչ-
անար, ծառայելով իբրև անատեղ և փո-
ղոցատեղ։ Գիւղական համայնքը թէև
խոտացել էր հասարակական վճռով վար-
ձառել այն գիւղացիներին, որոնց արտե-
րը պէտք է գիւղատեղ դառնային, բայց
իրապէս ոչ մի բայլ չէր անում գործա-
դրելու իր վճիռը և ապահովելու գրկվա-
ծին։

Պէտք է աչքի առաջ ունենալ և այն
հանգամանքը, որ առաջին տները նշանակ-
ված էին ոչ թէ այն և այն գիւղացու
համար, այլ կրում էին բուն բարեգործա-
կան բնաւորութիւն. նրանք նշանակված
էին մի քանի որբերի համար։ Գիւղացի-
ները վրդովվում էին, որ նրանցից մշակ-
ներ են պահանջում ինչ որ որբերի հա-
մար, և նրանցից իւրաքանչիւրը սպա-
սում էր, որ հերթը հասնի իր տան շի-
նութեանը, այն ժամանակ նա պատրաստ
էր օգնել մասնաժողովին իրագործելու իր
ծրագիրը և իր մշակներով ու եղներով
նպաստել շինութեան գործի աջողութեան։
Գիւղական համայնքը իր ամբողջու-
թեամբ անկարող եղաւ զսպել եսական
ձգտումների խանգարիչ արտայայտութիւ-
նը և այնպէս կարգադրելու ամբողջ գոր-
ծը, որ ապահովված լինէին իւրաքանչիւ-
րի շահերը և չը վնասվէր ընդհանուր
խնդրի աջող լուծումը։

Այժմ մնում է, օգտվելով այս տարվայ
բաւոն փորձերից, կազմակերպել գործը ե-
կող տարվայ համար աւելի լաւ հիմքերի
վրա, որպէս զի նա այլ ևս չը յետաձգվի։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Ն

Իւրաքանչիւր տարի բարձրագոյն դպրոցների
չէմբերում խմբվում են հարիւրաւոր, նոյն իսկ
հազարաւոր երիտասարդներ, լցված գիտու-
թեան այդ տաճարների ներսն ընդունվելու
բուռն ցանկութեամբ։ Բայց քանիսն են
հասնում իրանց այդ տեղանքին։ Վերջին տա-
րիները չլսեցող թւանշաններ էին հրատա-
րակվում։ Օրինակ, միայն լեռնային ինստիտու-
տում այս տարի 70 աղաւթ տեղ կար, բայց
մտնել ցանկացողների թիւը 1,000-ից անց էր։

Բարձրագոյն դպրոցների թիւը Ռուսաստանում
շատ չէ եւ եղածներն էլ կենտրոնացած են
մայրաքաղաքներում եւ մի քանի խոշոր քա-
ղաքներում։ Վերջացնելով միջնակարգ դպրոցը,
երիտասարդը հազարաւոր վերստեր ճանապարհ
է կտրում, հարիւր եւ մի զրկանքներ է կրում,
նոյն իսկ տանջվում է եւ վերջ է վերջոյ տես-
նում է, որ դուր էին իր ջանքերը, եւ «տեղ չը
կայ» խօսքերը փչում են անթիւ յոյսեր, յու-
սահատութիւն եւ պատճառում շատ թարմ ու-
ժերի, որոնք կարող էին հասարակութեան պի-
տանի անդամներ լինել։ Աւելի լաւ դրութեան
մէջ չէ գտնվում եւ կանանց բարձրագոյն կր-
թութեան գործը։ Այստեղ անաջողութեան
հանգիստները, հիասթափողները, զարգաց-
ման ճանապարհը կիսատ թողնողները օրորոգ-
ներն են, որոնց կրթութեան դէմ առանց այդ
էլ նախապայաւաճումների ամբողջ ապրի կան
կանգնած։ Այս տարի մօտ հազար հոգի ուղւում
էին մտնել կանանց բժշկական ինստիտուտը,
իսկ այդ թիւ հազիւ մի քառորդն ընդունվեց,
Այս առիթով «Россия» լրագիրը գրում է.

Կնոջ միջնակարգ կրթութեան ուսու հա-
սարակութեան արդէն սովորել է, բայց
բարձրագոյնին դեռ էլի նայում է անվստա-
հութեամբ, նայում է որպէս մի ինչ որ ան-
սովոր չափանիշան։ Դուրս պրծնել ընտա-
նիքից եւ դուր բարձրագոյն դպրոց— դա լոյ-
սի ապաստոյ ուսու աղջկայ համար հեշտ բան
չէ, մասնաւոր երբ պէտք է մտնել բժշկա-
կան կուրսերը, որոնց համարը վայր գցե-
լու համար թիւը պահպանողականները ամ-
բողջ քառասուն տարի աշխատել են մի ե-
ռանդով, որ մի աւելի լաւ գործի արժանի
կը լինէր։ Ի հարկէ, Ռուսաստանում արդէն
քիչ չեն զարգացած հայրեր ու մայրեր, ո-
րոնք գիտեն, թէ աւելի լաւ է, որ իրանց
աղջիկը բժշկական դիպլոմի հետ նուաճէ ի-
րաւունք եւ հնարաւորութիւն անկախ ապ-
րկու, քան թէ առանց սիրոյ, յարգանքի,
երջանկութեան կայսլի առաջին պատահած
ողջամարդի շինքից որպէս ամուսնական
լուծ։ Բայց այդպիսիները, համեմատած ծը-
նողների ընդհանուր մասսայի հետ, դեռ մի

ԲԱՆԱՍՏԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

Ահա եւ այն խօսքերը, որ գրել է մեր հա-
յագէտ Ք. Պատկանեանը 1888 թ. Հայկական
մատենախօսութեան վրա աշխատողին. «Ահա
եւ օգտաւէտ գործի ձեռնարկած կը լինէք,
եթէ լիովին ի կատար հասցնէք ձեր առաջար-
կութիւնը. առաջին ուրախացողը եւ պիտի լի-
նեմ, եթէ եւ կասկածեմ, որ ինձ համար շատ
անյայտ եւ հետաքրքիր յօդուածներ գտնվեն,
բայց ով գիտէ, գուցէ եւ գտնվին»։ Ընդու-
նելով այս խօսքերը որպէս գնահատելի իրա-
խոսանք, Պարոնեանը, բերելով նրանց իր
«Յառաջաբան» մէջ, աւելացնում է, որ նա
«տղայական» կը համարէ իրան համար այդպի-
սի գիտականների համար, ինչպէս էր Պատկա-
նեանը, նորութիւններ գտնելու «Մեր գիտաւո-
րութիւնն եղած է», ասում է նա, «ոչ մասնե-
նականական զարմանայիք մը (curiosité) կա-
տարել, այլ գործնաւոր աշխատք մը հասնել.
օգնել յընդհանուր հայկական բանասիրաց հըը-
տութեան եւ կարելոյն չափով գոհացունել զի-
րանք»։ Ուղւում եմ այստեղ յիշել, որ այդ
«գործնական աշխատք» հատուցումը կատարվում
է ուղադրութեան արժանի կանոնաւոր կեր-
պով։ Սկզբում եւրօպական հեղինակները յի-
շում էին մեզ իրանց «Արեւելեան մատենախօ-
սութիւնների» մէջ ի միջի այլոց. Յետոյ
գալիս է մեր հայրենակիցը, Միսնասարեանը, իր
աւելի քանաւոր աշխատութիւնով, որը վերա-
բերվում է միայն Կովկասին եւ Անդրկովկասին
(Bibliographia Caucasica et Transcaucasica,
1875), Յետոյ, երբ մեր սեփական գրականու-
թիւնը բաւական ճոխացած է դառնում, Հ. Գ.
Զարբանակեանը (Վենետիկ 1883) հրատարա-
կում է «Հայկական մատենագիտութիւն», որի

մէջ նշանակված են միայն հայերէն լեզուով
գրված աշխատութիւնները։ Սրանից յետոյ,
վերջապէս, մեր հոգեբանական հայեացքը ներ-
քինից դառնում է դէպի արտաքինը. մենք
ցանկանում ենք արդէն իմանալ թէ ինչ են ա-
սում մեր մասին օտարները, ինչ ենք մենք
նրանց աչքում.— եւ ահա գալիս է Պարոնեանի
«Մատենախօսութիւնը»։ Բնականաբար, սրանից
յետոյ կը մնայ անել վերջին քայլը— մեր գի-
տակցութեան կատարելութեան համար քննա-
դատաբար համեմատել ներքին եւ արտաքին
գնահատումը.— դա կը լինի հ. հ. Զարբանա-
կեանի եւ Պարոնեանի «մատենախօսութիւն-
ների» կողմը, կամ առհասարակ մի ընդհա-
նուր հայկական մատենախօսութեան արտա-
դրութիւնը, որի մէջ նշանակված կը լինեն
ինչպէս հայկական, այնպէս եւ օտար լեզուով
գրված մատենագիրները։

Սակայն սա դեռ ապագայի գործ է եւ յա-
մենայն դէպս հետեւեալ քայլ այն քայլի, որը
դեռ եւս չէ արված, ուստի հարկաւոր չէ ա-
ռաջ վազել, այլ մտածել դեռ նախորդ քայլի
մասին։ Որքան հ. Պարոնեանի «Մատենախօ-
սութեան» վրա է, որը դեռ հրատարակված չէ
եւ հազիւ թէ հրատարակվի, եթէ նրա մասին
հոգացողը միայն հեղինակը լինի։ Հրատարա-
կութեան միակ արգելքը— նիւթական միջոց-
ների բացակայութիւնն է, այսինքն նոյն ցաւն
է, որը ընդհանուր է ամբողջ մեր բազմաչա-
փար գրականութեան համար։ Այս ընդհանուր
ցաւը շատ ծանր եւ տխուր տպաւորութիւն է
թողնում, երբ մարդ յիշում է մեր հասարա-
կութեան հարստութիւնը եւ անհերքելի ձգ-
տումը դէպի բարեգործութիւն։ Եւ իրաւ, ինչ
է հայ գրագէտի եւ գիտնականի նիւթական
դրութիւնը համեմատած այն հարիւր հազարա-
ւոր բարեգործական նուէրների հետ, որոնց
արժանացան, մասնաւոր վերջին տարիներս,
բոլոր հիմնարկութիւնները եւ բոլոր կովկա-
սեան ազգութիւնները։ Այդ դրութիւնը ամե-
նալուրի, ամենատխուր դրութիւնն է, ինչ-

պէս գրագէտի, այնպէս եւ նոյն հասարակու-
թեան համար։ Այդ դրութիւնը այն է, որ հայ
գրագէտը, հայ գիտնականը ասում է յաճախ,
եթէ ոչ միշտ. «Էսն ցանկանում ոչ մի վարձա-
տրութիւն աշխատանքիս համար, ուղւում եմ
միայն, որ երկար տարիներով աշխատած գործս
հրատարակվի, որովհետեւ նրա չը ապագրելը
կորուստ եմ համարում»։ Վերջերք, օրինակ,
հանգուցեալ Միրզոյեանի եւ Բուդաղեանի կը-
տակները եւ համեմատեցէք նրանց մէջ կտակ-
ված գումարները մեր պարբերական եւ ոչ
պարբերական հրատարակչանքի գործի դրու-
թեան հետ։ Ձեզ կը զարմացնէ այդ երկու կէ-
տերի սուր հակադրութիւնը։ Տասնեակ դէպ-
քերի միջից բաւական է յիշել «Ազգագրական
Հանդէսը», որի հրատարակիչը, չը նայած նիւ-
թական մեծ դժուարութիւնների, գովելի ան-
ընկճելութեամբ շարունակում է իր օգտաւէտ
գործը։

Ի՞նչն է այս երեւոյթի պատճառը։ Յամենայն
դէպս ոչ բարեգործութեան ողու բացակայու-
թիւնը, որովհետեւ, կրկնում ենք, այդ օգին
մեր մէջ գոյութիւնն ունի անչուշտ, այդ հաս-
տատում են եւ օտարները։ Պատճառը հարկա-
ւոր է որոնել այն հանգամանքի մէջ, որ մեր
բարեգործութիւնները ին տեւիլ գ են տ բարե-
գործութիւններ չեն։ Նրանց զբոլոյն եղել է
բարեգործութեան պրիմիտիւ, անպատասխա-
նատու զգացմունքը, որի փոխարէն յաճախ
մինչեւ անգամ լոկ եսական ձգտումներ են լի-
նում, ինչպէս— հօշոյն տոնակ, կամ այն աշ-
խարհում հոգին ազատել, այլ ոչ թէ զաղափա-
րկարանաւորութիւնը գիտակցական զգացմունքը,
ցանկութիւնը նպաստել երկրային կեանքի զար-
գացման եւ բարեօրոյնը. եւ եթէ հասկանալի եւ
ներքին համարենք, որ մեր բարեգործների մե-
ծամասնութիւնը, պատկանելով վաճառականա-
կան շրջաններին, բնականաբար անընդունալ է
գիտակցական բարեգործութեան, այն ժամա-
նակ ուր են թագնվել մեր ինտելիգենտ հա-
րուստները, որոնց թիւը հետզհետէ մեծանում

է եւ որոնք ոչ թէ միայն իրանց երիտասար-
դական տարիքում, այլ եւ այժմ ողւում են մեր
գրականութեան, մեր մամուլի, մեր գիտու-
թեան եւ գեղարուեստի աննախանձելի դրու-
թիւնը։ Այս կշտաբանքը անվում է ոչ թէ այն
«Մատենախօսութեան» առիթով, որի մասին
խօսում ենք, որովհետեւ սա անպայմա եւս
բան է, այլ այն ոչ սակաւաթիւ եւ վերին աս-
տիճանի օգտաւէտ աշխատութիւնների առի-
թով, որոնցից մի քանիսը մեծ եւ մեծ դժուա-
րութիւններից յետոյ, (հարցը մի 2—3 հազար
րուբլու մէջն էր կայանում), հազիւ-հազ կա-
րողացան լոյս տեսնել։ Իսկ վերադառնալով հ.
Պարոնեանի աշխատութեան, պէտք է ասել,
որ որքան արիւնքալի կը լինի, եթէ նրա պատ-
րաստականութիւնը՝ տալ մեզ մի «Հայկական
մատենախօսութիւն», արձագանք չը գտնէ նրանց
մէջ, որոնք ընդունալ են այդ գործի վրա ու-
ղադրութիւնը դարձնելու եւ նայելու նրա վրա
քննադատական աչքով, եթէ մասնաւոր չը լի-
նեն այնպիսիները, որոնք միջոց ունեն լոյս
հանել այդ գործը, եթէ նա քննվելուց յետոյ
հրատարակութեան արժանի հանդիսանայ։ Ա-
սում եմ արիւնքալի կը լինի, որովհետեւ ինչ-
պէս ասում են պրօֆ. Կարիէր, Մէյն, եւ նոյն
իսկ հեղինակը, այդ մատենախօսական նիւթե-
րը այնպէս են հաւաքված, որ նրանք կարող
են հրատարակվել միայն հեղինակի միջոցով,
եւ օրինակ նրա մահից յետոյ գրեթէ անգոր-
ծադրելի կարող են լինել։ Այդպէս, քառորդ
գարի աշխատանքը կարող է կորչել առանց
որ եւ է հետք թողնելու։

Գ. ՄԵԼԵ-ԿԱՐԱԳԵՕԳԵԱՆ

ԲԵՐԼԻՆ

ՅՈՒՑԱՆԴԵՆԻՍՈՒՆ

I

Առաջին անգամ ցուցահանդէսը եւս ոտք դրի
մի երեկոյ ժամը 9-ին։ Նաւարկութեան տօն
էր (fête nautique)։ Սենի ափին կանգնած եւս
հիանում էի այն սքանչելի տեսարանով, որ

կաթիլ ջուր են ծովի մէջ: Ես չեմ սխալվիլ, եթէ ասեմ, որ բարձրագոյն ուսումնից զերկ-ված հինգ հարիւր աղջիկներ մէջ գտնուե-լին անհայտ անտառներու մասն է հայրենի տանից բաժանվել առանց փոթորակից դրամայի, կամ առանց անտառներու—արտասուած լից տեսարաններով Կրթութեան աստուծուն, որտից քար Կեղծելով, զոհ են բերվել ազ-գայնական եւ բարեկամական լաւագոյն յա-րաբերութիւնները, երբեմն խզվել են նոյն իսկ արիւնակցական կապերը: Որքան ցրտու-թիւններ են տեղի ունեցել «հայրենի» եւ շուրջիները մէջ, որքան հարսանիքներ են խանդավառ կամ երկար ժամանակով յետա-ձգվել: Եւ անա, երբ դրամաները կատարվել վերջացել են, իսկ գոհները մատուցված են, խեղճ աղջիկներն հեզութեամբ ցոյց են տալիս կրթութեան աստուծոյ—«չափ են կանչ-վածները բայց քիչ են ընտրեալները», կար-ծես ասում են: Այստեղ արտաբերութիւնը, որին դուք աստուծանքնում էիք, ամենեւին աս-տուծութիւն չէ: Նա—չար ոգի է, անաւոր կուռք, Մոլոքը: Ձեր գոհները եւ արտասու-ները նա ընդունեց, իսկ դրա համար փոխա-րիւնութիւն նրա կողմից մի սպասե՛ք:

Բայց կին բժիշկները սրբաբար անձ կարիք կայ: Լրագրից ցոյց է տալիս այն հանգամանքը, որ գիւղացի կանայք իրանց ցուները յայտնում են տղամարդ բժիշկներին միայն ծայրայեղ դէպքերում, երբ, ինչպէս ասում են, «բանը բանից անցել է»: Մենք կանայքսնեք դրա վը-րա եւ մեր՝ դեռ մեծ մասամբ ասիական հա-սարակութիւնը, ուր կինը չարունակում է միայն անխօս ու կամագործի արարած: Մեր կանանց հասարակութեան մէջ ոչ միայն կին-բժիշկնե-րը, իբրեւ մասնագէտներ, շատ ցանկալի են, այլ եւ առհասարակ ամեն մի ինտելիգենտ, բարձր զարգացում ստացած կին, որ կարող է լոյս մտցնել իր սեռակիցների մէջ: Տղա-մարդիկ միայն քարոզում են կանանց էմանսի-պացիա, բայց այդ քարոզը գործ դարձնելը վերապահված է իրանց, կանանց, ուրեմն հար-կաւոր է շատ եւ շատ միջոցներ տալ կնոջը բարձր գիտութիւն եւ կրթութիւն ստանալու համար: Բարձրագոյն դպրոցի չէմքից յետ դարձ-րած ամեն մի կին—անձ զրկանք է հասարա-կութեան համար:

ՆԱՄԱԿ ԱՆՍԼՔԱՒԻԾ

Սեպտեմբերի 15-ին

Նախորդ թղթակցութեանս մէջ գրել էի, թէ աղէտից վնասված գիւղացիների ներկայա-ցուցիչները համաձայնեցին համախոսականներ կազմել եւ պատշաճաւոր իշխանութիւնից փո-խառութիւն խնդրել իրանց պահեստի գումարը: Արդարեւ, որ այնպիսի անհաշիւ սերմանք ու մի ամսվայ պաշար ձեռք բերելու Բայց մի քանի

ներկայացնում էին գետը, չրվակայ շինութիւն-ները՝ լուսաւորված հազար ու մի լապտերնե-րով, էլէքտրական գոյնզգոյն լամպաներով, լուսաւորված էին Սենի վրա երթեկեկող գե-ղեցիկապէս զարդարված նաւերը: Լուսաւորված էին բոլոր պալիլիօնները եւ պալէները, ապա ճիշ հեռու խորտաւար բարձրացած էլիքեկան հովապաշտարանը, որի գրեթէ ամպերի մէջ կողոյղ գազաթիւն դրած մեքենան արձակում էր խիտ եւ թանձր ճառագայթների անվերջ եւ անձայր խորքեր: Պատկերը հրաշալի էր:

Ապա հրապարակութիւն, արհեստական կրակ-ներ, երաժշտութիւն, ժողովրդի խուռն բազ-մութիւն, անհաշիւ, անհաշիւ, անհաշիւ խիտ, որ շարժումը անհաշիւ էր: Կեցեցեք, ծափա-հարութիւններ, հիացման բացականչութիւն-ներ... Այդ ամենը՝ միացած, միասնական, ցուցահանդէսը առաջին անգամ այցելողի վրա թողնում էր կախարդական տպաւորութիւն: Նա ձեզ չչմեքնում, ապեկնում, հանդիմ էր, ձեզ թուում էր՝ թէ դա մի երազ է, մի տեսիլք, «Հազար ու մի գիշերներից» մէկը եւ ոչ իրա-կանութիւն...

Դուք սկսում էք ձեզ հարց տալ, զարմանալ, ապել, այն ժրութեան, այն ոյժի, այն հնարքի վրա, որ գործ է դրված՝ այդ անգին, վիթ-խարի մեքենային—որի անդամ է համաշխար-հային ցուցահանդէս,—մի այդպիսի հրաշալի, հմայիլ տեսք եւ կենդանութիւն տալու:

Մի կողմ թողնեք ցուցահանդէսի մեծ մա-սը, վերջինք միայն նրա երկու պալէները (Grand e Petit Palais)՝ դրանք զատ զատ վերցրած՝ միմիայն լոկ շինութիւնները, իւրա-քանչիւրը ներկայացնում է ճարտարապետու-թեան եւ գեղեցկութեան մի մի մոգել, մի հրա-շալիք, մի գլուխ գործոց՝ բոլոր այցելուների, անխտիր բոլորի զարմացման եւ հիացման ա-ռարկան: Ես դեռ չեմ խօսում այն անհուն հարստութիւնների, գեղարուեստի այն նուրբ արտադրութիւնների մասին, որոնք ցոյց են դրված մեծ palais-ում: Մարդ երկար ու ձիւղ

գիւղերում տեղական կամիւտեթի նախահաշի-համաձայն կազմած համախոսականները փո-խառն են եւ այն էլ այնպիսի ձեւով, որ նա-հանգական վարչութիւնից եկած լիազոր պաշ-տօնեան անկարող է լինում գիւղացիների խնն-դիրը յարգել, եւ օգնութեան գործը, այսպիսի ճգնաժամին, մնում է առկալ: Օրինակ, Չան-դուրա գիւղը որոշել էր իր մօտ 5000 բուրլի պահեստի գումարից միայն 800 բուրլի փո-խառութիւն խնդրել, այն ինչ կոմիտեի որոշ-ւածը սկզբնական օգնութեան համար առնու-ղը պէտք է մօտ 5000 բուրլի: Ինչպէս ասում են, գիւղի «խեղճներն» են այդպէս որոշել, որ փոխառութիւնը քիչ լինի, յուսալով թէ դրանի-ձր օգնութիւն կը գայ: Վաշխանցիներն էլ խնն-դել էին 29,000 բուրլի, չը նայելով որ նրանց պահեստի դրամը միայն մօտ 8000 բուրլի է, եւ քանի անգամ նրանց հասկացրել են, թէ առ այժմ օգնութեան ուրիշ աղբիւր չը կայ, պէտք է փոխառութիւն խնդրել: Ինչպէս իրանց պահեստի կուսարից, Վրացիները ու թուրքերն էլ չէին ուզում, որ սերմանք գնվի, ուղղակի փող էին խնդրում:

Որքան էլ պաշտօնեաները եւ ազգոնս Մա-հակեան գիւղացիներին հասկացրել, համոզել էին, բայց մեր տգէտ եւ թերահաւատ գիւղա-ցիները յանկալի համաձայնութեան չէին եկել, որով սկզբնական շուտափոյթ օգնութեան գոր-ծը ձգձգվում, խանդավառում է: Վերադարձած համախոսականների կէսը նորից ստացվել է՝ նպատակայարմար ձեւով կազմած, իսկ մօտ կէսը դեռ մնում է: Հիմա պէտք է սպասել մնացած համախոսականներին եւ պ. նահան-գապետի կարգադրութեանը: Անա այսպէս գիւ-ղական «խեղճները» կամ բացարձակ հարստա-հարում են անձար գիւղացուն, կամ կողմնակի միջոցներով են վնասում նրա նիւթական ու բարոյական շահերին, իսկ գիւղացիները, այս դժբաղդութեան ժամանակ, իրանց սրտացա-ւ եւ մասնագէտ բարեկամին թողած՝ լսում են ի-րանց վնասողը «խեղճներին» եւ միշտ տու-ժում են թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս, քանի որ նրանք ընկնում են իրանց օգնողների աչքից: Սալլիւսեան:

ՆԱՄԱԿ ԱՐԴԱՆՔԱՆԻԾ

Սեպտեմբերի 10-ին

Մենք էլ կասեմք. անշու առաւոր եւ Արդա-հանի թատրոնական սեղանը սկսվեց... Ընթեր-ցողը թող չը ծիծաղի, կարդալով այս տողերը: Արդահան եւ թատրոնական սեղան—որտեղից հրաշք Բայց դա փաստ է: Սեպտեմբերի 10-ին կիցներին Արդահանի փողոցների պատերը

ժամեր, օրեր, նոյն իսկ շարժանք է գործ-դնում եւ չէ կորողանում վերջացնել, հե-ռանալ այդ հանձնարել ստեղծագործութիւն-ներից: Հիացած, խորին կերպով զգաց-ված, արտասուական աչքերով դուրս ես դալիս այդ սուրբ տաճարից... Ձէ, մեռած չէ՛ նա, ֆրանսիական հանձնար...

Այդտեղից ձեր քայլերը դէպի աջ ուղղելով դուք հանդիպում էք Արդահանի III-ի նոր կա-մուրջին, մի սքանչելի ստեղծագործութեան, ուր գիտութիւնը եւ գեղարուեստը ձեռք ձեռքի տուած, միմեանց հետ մրցելով հանդերձ, ջա-նում, յօրինում, ստեղծում են մի ամբողջու-թիւն, որի նմանը դուք չէք գտնի ոչ մի տեղ: Այդ կամուրջը բաղկացած է միայն մի կամա-րից, այն ինչ Սենի միւս կամուրջները 3—4 կամարներից են՝ հաստատված գետի միջից բարձրացող 2—3 քարեայ սիւնների վրա, այդ նորը գետի ամբողջ լայնութեամբ ունի միայն մի կամար: Տասը տարի առաջ նշանաւոր ին-ժեներներ, որոնք թուում եւ հռչակաւոր էյֆէյ, մի այդպիսի կամուրջի շինութիւնը համարում էին յանդուգն եւ անիրագործելի...

Կամուրջի մօտ, գետի աջ ափին, ընկած է Ազգերի փողոցը, որի երկու կողմերին բար-ձրանում են զանազան երկրների զանազան պալիլիօններ: Այցելելով այդ պալիլիօնները դուք, թէեւ չը հեռանալով մի քանի հարիւր մետր երկարութիւն ունեցող փողոցից, բայց եւ այնպէս կարողանում էք Պարիզից տեղա-փոխվել Իտալիա, Իտալիայից Միացեալ-Նա-հանգներ, այնտեղից Աւստրիա, ապա Անգ-լիա, Բելգիա, Գերմանիա, Մեքսիկա, Նապոլիոն եւ այլն եւ այլն:

Իսկ կամուրջի շարունակութիւն կազմող Esplanade des Invalides կոչված հրապարակը, իր հողակապ պալէներով, ուր դիզված են այն-քան հարստութիւններ...

Ընթերցող, մենք դեռ գտնվում ենք ցուցա-հանդէսի մի աստուծ, ուր մենք միայն GROSS MO-ձձ թուցեցինք մի քանի նշանաւոր շինութիւններ:

զարդարվեցին անպիսի ափիշաներով, որոնք յայտարարում էին թէ՛ «հայ բեմի յայտնի դե-րասան» Յ. Մէլիքեան, սիրողների մասնակ-ցութեամբ, սեպտեմբերի 3-ին պիտի ներկա-յացնէ «Արշակ II»: Որքան մենք յիշում ենք, Կովկասի հայ դերասանների յանկում Մէլիքեան չը կայ եւ այն էլ «յայտնի» Մէլիքեան: Շուա-պեցինք ներկայ լինելու «յայտնի» դերասանի խաղին: Դահլիճը լիքն էր. կարգապահութիւն ասած բանը չը կար: Սիրողները մեծ մասամբ թող էին իրանց դերերում, բայց ամենից ան-տանելին պ. Մէլիքեանն էր: Արշակի յնորած դերում նա նման էր գինեանից՝ նոր դուրս ե-կած հարբածի եւ այդ տխուր բոպէներին հան-դիսականները հոհում էին՝ «Արշակը հարբած է», «Արշակը իրնով է», եւ պ. յայտնի դերա-սան Մէլիքեան չը անձնի խաղով ողբերգու-թիւնը դարձրեց կատակերգութիւն: Գուցէ այդ էր պատճառը, որ վերջին գործողութիւնը բայց թողին: Խորհուրդ ենք տալիս պ. Մէլիքեանին ազատել զաւառական բեմը իր անձոնի խա-ղից եւ չարստաւորել հայ համեստ դերասան-ների անունը:

Մի քանի խօսք էլ Արդահանի մասին: Անա երեք տարի է, որ այստեղ չինում են մի երկա-թնայ կամուրջ, որը միացնելու է Արդահանի հին մասը նորի հետ: Երեք տարի շարունակ չինում են եւ դեռ չեն վերջացրել. բնակիչներին թո-ղել են մի խախուտ ժամանակաւոր կամուրջ, որի վրայից անցնելու համար հարկաւոր է նախ խոտովանվել եւ հաղորդվել... Դեռ որքան ժամանակ է հարկաւոր աւարտելու այդ նոր կամուրջը՝ դա Ալլահը գիտէ, մէկ էլ պ. պ. ին-ժեներները... Քանի տարի հարկաւոր կը լինէր կարգի երկաթուղին շինելու համար, եթէ ա-մեն մի կամուրջ չինվէր այնպէս, ինչպէս մեր Արդահանի կամուրջը: Ես կարծում եմ, Քրիս-տոսի երկրորդ գալտեան հազիւ պատրաստ լինէր...

Ամեն քան Արդահանում թարս է բուսել եւ թարս է գնում. մօտ երկու տարի է երջցիտի չունենք. հին երէցփոխին հասարակութիւնը հեռացրեց մի քանի արատներ գտնելու պատ-ճառով. օրինակ, այն ֆունտանոցը, որով պ. երէցփոխը վաճառում էր եկեղեցում մօմ՝ պա-կաս էր իր ծանրութիւնից ուժը մսխալ. հասա-րակութեան պահանջմամբ եկեղեցական կիւիքով կնքեցին ֆունտանոցը եւ յանձնեցին տեղական քահանային. առաջարկեցին հաշիւտեաներին յետ պահանջել երկուստից մատնաները կարծի հոգեւոր կառավարութիւնից եւ մանրամասն հաշիւ տեսնել: Բայց հասարակութեան պա-հանջը միայն պահանջ. հաշիւտեանները հանդիստ ճնեցին, տեղական քահանան էլ հետեւեց պ. պ.

Տեսնված է մի որ եւ է այլ տեղ էլէքտրա-կանութեան տաճարի նման շինութիւն, ուր էլէքտրականութիւնը, որպէս մի «կախարդու-հի» մարդուն հրու-հագառակ կախարդուհի, բա-ժանում է աջ ու ձախ ոյժ, լոյս, նոյն իսկ եւ տաքութիւն: Գեղեցիկ է նա՝ այդ շինութիւնը, մանաւանդ գիշերը, երբ լուսաւորվում է 5,000 բազմազոյն լապտերներով: Գազաթիւն էլէքտրա-կանութեան ոգին, որը, քչելով հեղեղն ձիւրով լծած կառքը, գոյնզգոյն բոցեր է արձակում այս կողմ, այն կողմ:

Այս շինութեան մէջն է պատրաստվում այն ոյժը, որը շարժում, լուսաւորում է ցուցահան-դէսի վիթխարի օրգանիքով: Առանց այդ ոյժի ցուցահանդէսը կը լինէր կիսատ, անկատար... Երկրորդն՝ ձեռքի մի փողբիկ շարժումով, այդ կախարդական ոյժը բռնում է ամբողջ ցուցա-հանդէսը, նրան վառում, կենդանացնում, հողի է ներշնչում, ալիստեացնում, մարդուն ապեկե-նում, հմայում:

Ժողովը մարդկութեան հանձնարի եւ ժրու-թեան այս կողմ այն կողմ ցրված ստեղծագոր-ծութիւնները, ժողովել, հաւաքել այդ բոլորը, ապա միացնել եւ նրանցից կազմել մի գեղե-ցիկ, մի ներդաշնակ ամբողջութիւն, մի հմայող պատկեր,—անա թէ ինչ է տալիս մեզ 1900 թուականի ցուցահանդէսը:

Սրանից մեծ, սրանից կատարեալ ցուցահան-դէս դեռ չէ եղել: 1889 թուականին մասնակ-ցողների թիւը 62,000 էր, իսկ այս տարվանը՝ 75,000: 1889-ի տարածութիւնը 419,000 քա-ռակուսի մետր էր, իսկ այժմ—785,000: Առաջ ենք բերում դարձեալ մի քանի թւեր՝ ցոյց տալու համար, թէ որպիսի աղոյթութիւն ունի ներկայ ցուցահանդէսը: Չը նայած, որ նացիո-նալիստները ներկայ միջխառութեանը վնասե-լու նպատակով գոռում-գողում էին բարձրա-ցրել, թէ ցուցահանդէսը անապօղ է, չը նայած, որ նացիոնալիստ (իմա «ազգասէր») կոչված խմբակը զանազան ներքին եւ աննրքելի միջոց-

հաշիւտեաններին... Բայց ինչ է մտածում այդ մասին կարծի հոգեւոր կառավարութիւնը, ո-րին յայտնի է այդ ամենը: Նա էլ քննում է, քննել է եւ Արդահանի հասարակութիւնը, որի անտարբերութիւնը գերազանցում է բոլոր գա-ւառական քաղաքների եւ առհասարակ հայի յայտնի անտարբերութիւնից: Պէտք է խոստովա-նվել, որ արդահանցին ապրում է միմիայն իր ստամոքսի համար եւ դրանից դուրս ոչինչ չէ ճանաչում...

Խորհուրդ ենք տալիս արդահանցիներին, թօթափել այդ պախարակելի անտարբերութի-ւնը եւ շրջահայեաց լինել:

Արդահանցի

ՆԱՄԱԿ ԽՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի, սեպտեմբերի 10-ին

«Մշակ» № 166-ում վերջի Մանուշարեան եւ վանկա-բէկ Աղանեան հանդէս են եկած իբրեւ հերթողներ այն գեղծուհիների, որ գործել է ուսուցիչ Թարխանեան հոգա-բարձական ընտրութեան ժամանակ, անգրա-գէտների տեղ ստորագրելիս:

Իբրեւ այդ գեղծուհիների քննիչ, պարտք եմ համարում հրապարակել յայտնել հետեւեալ խ-որոշութիւնները:

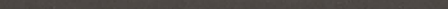
Նախ՝ ինչ յայտնի չէ, թէ ովքեր են եղել բո-ղոքողներ վերին թաղի եկեղեցում կատարված պատգամաւորական ընտրութեան դէմ, բայց իրողութիւնն այս է, որ վերջի Մանուշարեան շատ քաղաքայինների, նոյն իսկ քահանաների ներկայութեամբ բողոք է յայտնել, որ ուսու-ցիչ Թարխանեան իր ասած անուշը չէ գրել, այլ գրել է իր անունը: Երկրորդ՝ յուլիսի 4-ին ստանում եմ Արսէն վարդապետի № 10 գրու-թիւնը, 13 անգրագէտների ջոշոյակի հետ, ո-րով պատւիրվում է ինչ տեղեկանալ թէ՛ այդ անձինք ունեն գրել տուել իրանց ընտրելիս-րի անունները ու որոնք են եղել նրանց ա-ռաջարկած թեկնածուները: Երրորդ՝ իմ հարց ու փորձին այդ 13 անձներից տասնմէկը (երկու-սը բացակայ էին), որոնց թուում Մանուշարեան եւ Աղանեան, մեր եկեղեցու լուսաւոր Ա. Տէր-Աստուածատրեանի ներկայութեամբ յայտ-նեցին, որ իրանց իրանց թեկնածուներին ա-սել են գրելու ուսուցիչ Թարխանեանի եւ որ Թարխանեան, փոխանակ իրանց ասած անուն, գրել է իր անունը: Չորրորդ՝ այդ տխուր փա-սաւոր խոստովանել երկրորդ ընտրութեան ժա-մանակ եկեղեցու մէջ, բազմութեան առաջ եւ ինքը. պ. Թարխանեան, որը եթէ չեմ սխալ-վում, արձանագրութեան է անվաճ: Հինգե-րորդ՝ իմ հարց ու փորձի ժամանակ Մա-նուշարեանի ջոշոյակները տակ ստորագրել է նրա տեղ, նրա գէլ յանդիման խն-դիրքի համաձայն, ինչեւ լուսաւորը, իսկ Աղանեանի տեղ—իր որդին Արսէն Աղա-նեան: Վեցերորդ՝ ես ոչ մի առիթ չունեի մո-լորեցնելու Աղանեանին եւ Մանուշարեա-նին. ընդհանրապէս, բանից դուրս է դալիս, որ

ներ գործ դրեց այդ ազգային մեծ ձեռնար-կութիւնը ֆիթալոյի, կրակի հասցնելու, բայց եւ այնպէս նա անաղին աղոյթութիւն ունեցաւ: Բացման օրից մինչեւ անցեալ ամսի 15-ը, ա-սել է 123 օրվայ ընթացքում, այցելուների թիւը եղել է 20 միլիոնից աւելի, այն ինչ 1889-ին, նոյն ժամանակամիջոցում, եղել է 14 միլիոն, իսկ 1878-ի ընդհանուր թիւը՝ միայն 15 միլիոն: Մինչեւ փակման օրը այցելուների թիւը—ամենահամեստ հաշուով—կը հասնի 44 միլիոնի: 1889-ին եղել է միայն 28 միլիոն: Այդպիսով 1900 թվականի ցուցահանդէսը 16 միլիոնով աւելի կը լինի 1889-ից եւ 20 միլիո-նով 1878-ից:

Երբ դուք ցուցահանդէս էք մտնում Place de l'Alma կոչված հրապարակից, ձեր աջ թե-ւին հանդիպում էք մի մեծ շինութեան, որի ճակատին խոշոր տառերով արձանագրած է Economie Sociale: Մինչ ցուցահանդէսի միւս մասերում դուք հիացած սքանչանում էք ար-ուեստի, գիտութեան, գեղարուեստի ստեղ-ծագործութիւններով եւ հրաշալիքներով,—այդ տեղ, այդ շինութեան վերին յարկում, բազմա-մեայ հետազոտութիւնների, երկար վիճառա-նութիւնների առարկայ է այդ ստեղծագոր-ծութիւնների հեղինակ—մարդը, նրա անցեալը: Ներկան եւ ապագան. այդտեղ են խորհում վիճում, վճռում մարդկութեան վիճակը, նրա դժբաղդ վիճակը, նրա թշուառ դրութիւնը... Այդտեղ են ժողովվում երկրագնդին զանազան երկրներից եկած հռչակաւոր գիտնականներ, գրականութեան, մամուլի եւ այլ ասպարէզ-ներում յայտնի, անուանի անձինք իրանց բազ-մակողմանի հետազոտութիւններով եւ փորձե-րով, իւրաքանչիւրը բերելով իր լուծման, իր զանձանակը, որ պիտի օգնութեան ձեռք մեկ-նէ, փրկարար սպեղանի դէմ տանջվող մարդ-կութեան դարաւոր վէրքերին...

Մեր խօսքը այն բազմաթիւ կոնգրէսների մասին է, որոնք տեղի են ունենում այժմ:

Ա. Երանց

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page is bound into a dark, possibly black or dark brown, inner cover material. The overall lighting is even, highlighting the subtle variations in the paper's tone.

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, characteristic of old paper. The left edge of the page shows the binding of the book.

Գաղափարներ մեր բարեկամական յարաբերություններում Այսօրվայ հրոտարտակով մենք պատուիր մենք ևնք զոհեր մատուցանել սեղանի վրա ի իկի չառակ հանգուցեակի եւ մեծ առնանդակի Ունկիկ համայնքին հրամայեցինք սրկոււմներ կատարել զոհարար հանրային չիւստային եւ հարաւային նաւահանքերի Ունկիկ համայնքին մենք հրաման տուինք ձեռք առնել բոլոր հանրաժեշտ ամիւցները դիտել հայերնիք փոխարտութեան համար Այն ժամանակ, երբ գաղափարներ մենք Գերմանիա հանրի, մենք պատուիրում ենք մեր զինուորականներով զոհարարութիւնը ֆինանսների միւնիստրութեան փոխ-նախագահ Լոււս-Պայ-Պուանի Ռարմոտով մենք արտայայտում ենք մեր վիշտակ ևնք մեր յիշուութիւնը հանգուցեակի մասին ևնք մեր զինուորականներ միշտ բարեկամական յարաբերութիւններ եւ պահպանել Գերմանիայի հետ, ունք մեր մենք հաստատ յոյս ենք տաւում, որ զուլ-ձեռք մեծութիւն, ամենից առաջ, կը գնահատէնք Զինատանի եւ արտաքին պետութիւնների ընդհանուր մեծ շահերը եւ կը հրաժարվենք որ եւ գաղափարներ, որպէս զի ըստ կարելոյն շուրջ հանրաժեշտութեան տրվի ամենակարգաւ համայնքին համաձայնութեան առ յաւիտեանս Այսպէս

— Լօրդ Իօզրերբրի վերջապես խզեց իր լուռ
թիւնը, որ պահում էր մինչեւ հիմա նա դե-
մեց Նիւ-Կէտլին ազատանալու թեկնածու Լա-
տոսին դիմ նամակով, որի մէջ խիստ քննադա-
տութեան է ենթարկում պահպանողական մի-
նիստը Էթիւնը՝ նա մեղադրում է պահպանող-
ականներին նրա համար, որ նրանց արտա-
քին քաղաքականութիւնը հետու մղեց ուրիշ
ազգերին Անգլիայից և որ իրանց անհրաժե-
շտութեամբ և անհեռաւոր ժողովրդի հարա-
մաքրիկական ընդհարման ժամանակ՝ նրան-
այնպիսի ստորացման ենթարկեցին երկիրը, որ
նման չէր տեսել Անգլիայի ամերիկական պա-
տերազմի օրերից սկսած։ Լօրդ Իօզրերբր
խորհուրդ է տալիս ձայն տալ ոչ ի նպաստ
ներսիսիստների թեկնածուների, այլ այնպիսի
ներքին, որոնք իր պարտաւորվեն պաշտպան-
ներին քաղաքականութիւնը, հիմնված ճշր-

Կօպէնհագէնից «Daily Telegraph» լրագիրը
տեղեկութիւն է ստացել, որ իբր թէ Ռուսաս-
տանը փոխ տուեց Պարսկաստանին 1 միլիոն

20 սեպտեմբերի
Պեկին, Գեներալ Գեյսերը երեկ, 2,000 մարդուց եւ մի զաւոյսին թնդանօթաւորից բաղկացած զորաւորումով, զնաց պատճելու խոտ-վարարներին, որոնք կայսերական ծառաստանի մի մասում, մի օր առաջ, յարձակումն էին գործել մի պահակախմբի վրա: Գեյսերը ինքն-բը ալքեյցին մի քանի զինվոր, որոնք զենք էր գտնված: Նրանք հասան մինչեւ Պանխուն-Մէն եւ անպատելի կերպով, քաղաքից դուրս, հան-գիւցեցին Վեճ բուռնցքին ոյժերին: Կարճա-տեւ կռիւց յետոյ բուռնցքամարտները բոլոր-վին ջարդվելին: Թշնամու զօրքերը վերված են հրացաններով եւ սրերով: մի քանի չինացի զինուորներ, որոնք 20 քայլ մոտեցան գերմա-նական զօրքին, սպանվեցին: Գեյսերը ինքն-բը վերադարձած են մի քանի հոգի:
ՇԱՆԳՀԱՅ. Կայսերական հրամանով, որ տե-ղի է ունեցել սեպտեմբերի 1-ին, արձակված է պաշտօնից Շանսիի նահանգապետ Իւէսիէն: Ապա նոյն հրամանով պատուով լքում է մի քա-նի նշանակուող պաշտօնից յանձնել այնպիսի անձանց, որոնք չեն մասնակցել Վեճ-բուռնց-քին շարժմանը:

Խմբագիր՝ ԱԼԷԳՍԱՆԴԵՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻԲ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱԴՈՐ ՀԻՒԱՆԻԱՆՈՅ
Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կոնկրետ, Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

ԱՄԵՆՈՐ, ԲԱՍԿԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԻՑ:
ԱՌԱՌՈՏՆԵՐԸ

- Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վերաբու-թեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզապետ. հիւանդ.
- Լ. Մ. Զիլովանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և ներքալին հ.
- Բ. Յ. Պրոստակովի—12—1 ժ. ականջի, քթի, կո-կորի և կրծքի հ.
- Զ. Բ. Բարանսեանց—11—12 ժ. կանանց և երե-խայց հիւանդ.
- Ա. Պ. Կարապետեանց—1—1/2 ժ. ներքին և երե-խայց հ.

- Բ. Յ. Պրոստակովի—5—6 ժ.
 - Ա. Ն. Շալակովսկի—6—7 ժ. ներքալին (կեղ-տարածութիւն), վեներ. և մորթու հ.
 - Բ. Ա. Նաւասարդեան—7/8—8 ժ.
 - Վճար 50 կ. չքաղցրեղ ձրի, չամպայնի (կոն-սիլիոնի) և օպիւրացիայի համար առանձին:
 - Օ. Տ. Առվանդեան—տանը, ծաղկահատ և բոլը-կական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.:
- Հիւանդանոցի վերաբուծիչ
Բժօկապետ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
Ընկերութեան արհեստանոցում ընդունելու-թիւնը սկսվել է օգոստոսի 27-ից: Արհես-տանոցին կից բացվում է եւ լուսացարան, որ-տեղ ցանկացողները կարող են սովորել հարթու-կել եւ օսլայիկ սպիտակեղէն եւ զանազան նուրբ գործուածքներ: Լուսացարանում ընդու-նելութիւնը տեղի կունենայ նոյնպէս օգոստո-սի 27-ից: 9—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱՂԱԲԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
սրանով յայտնում է, որ նրա դիւանատան մէջ 1900 թվի հոկտեմբերի 6-ին, ժամի 12-ին, նշանակված է աճուրդ կապով տալու Բուռ գետի վրա, Մուխրանսկայա եւ Պեկովսկայա փողոցների մէջ տեղում պարօս պահելու իրա-ւունքը: Աճուրդին մասնակցել ցանկացողները կարող են տեսնել պայմանագիրը վարչութեան 4-րդ բաժանմունքում բոլոր լի օրերը, ժամի 9-ից մինչեւ 3-ը: 2—3

Բաղադրային պրոֆեսիոնալ արհեստանոցի ու-սուցչուհին բաց է տնում

Կար ու ձեռի
Երեկոցեան դասընթացներ, ամենաշափաւոր դներով ժամը 4—6:
Մեծիկայեան փող (Լաբորատորայեան), տուն Տ. Դաշկելիի, № 72, բնակարան Եվանգելովե-րի: Նոյն տեղում պարապում են երեխաների հետ կրկնողութեամբ: (Հ. Ե. հ.) 3—3

Կենտրոնական գրադաճաւանոցում ծախվում են
ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԿՍԵԱՆԻ
ԱՅՑ ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ . . . 60 կ.
ԺՈՂՈՂՐԴԻ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ
ՄԵԶԱՆՈՒՄ 20 կ.

Հ Ր Ա Ի Է Ր
Վանքի եկեղեցւոյ ծխականները հրաւիր-վում են ամսոյ 24-ին, կիրակի, առաւօտեան 11 ժամին, ժողովի երեք պատգամաւոր ընտ-րելու, որոնք նշանակելու ժամանակին պար-տաւոր են մասնակցելու Ներսիսեան դպրոցի համար հոգաբարձուների ընտրութեանը, ուս-տի խնդրում եւ չնոր բերել. ժողովը լինելու է Վանքի եկեղեցւոյ:

Նախագահ՝ Դ. ա. ք. Խարազեանց
(Հ. չ.) 1—2

Մի հայ ընտանիքում ընդունվում են հայ աշակերտներ:

ՈՒՄՆԱԿԵՆԻՔ
Գօշարնայա փողոց, № 7, տուն Կակաւայի.
1—3

Վիէննայում լոյս տեսաւ
„ԶԵՅԹՈՒՆԻ ԱՆՅԵԱԼԻՆ
ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԵՆ“
I մաս

Կրկնայի քարտէզով, Զէյթունի յատակագծով, Զէյթունի տեսարանով եւ զէյթունցի կարծի-պատկերով:

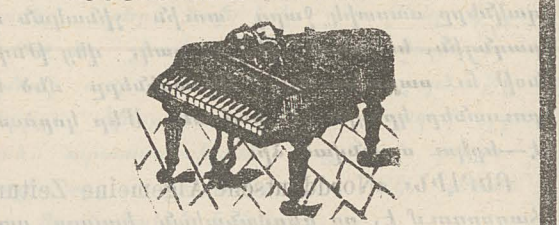
Գինը 1 ր. 50 կ. կամ 3 ֆրանկ 75 ս.
(ձանապարհածախով 1 ր. 75 կ. կամ 4 ֆր.)
Դիմել Ռուսաստանից՝ Тифлисъ. Централь-ная книжная торговля, իսկ արտասահմանից՝ Mechitharisten—Buchdruckerei, Wien, VII/2, Mechitharistengasse 4.
(ՍՍՏՏՎԱՆ ԵՆ ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ)
(Հ. չ.) 12—20

ՕՐԻՈՐԴ ԳՈՐԸՆ
Դաճամուրի, գալիերէնի, անգլիերէնի եւ հայերէնի

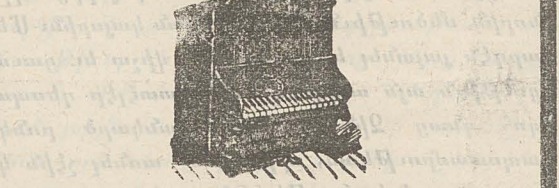
Դասախօսութիւնները շարունակելու է սեպ-տեմբերի 15-ից: Դիմել պարոն Նիքոն Մատու-րեանցի խանութը, Դիօրցովայա փողոցի վրա:
(Հ. չ.) 5—5

Въ непродолжительномъ времени поступятъ въ продажу новыя книги, соч. И. Я. Бронъ-фонъ-Бреннеръ
1) Курсъ коммерческой арифметики, 2-е издание.
2) Самоучитель двойной бухгалтерии и
3) Руководствъ по составленію отчетовъ.
Въ виду большихъ требованій и ограни-ченного количества экземпляровъ, принима-ется заранѣе, до выхода, подписка у автора. Тифлисъ. Михайловская, 71.
13—20

ԱՄԵՆԱՅԱՅՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԻ

ԲՈՅԵԱԼՆԵՐ

ԳԱՇՆԱՄՈՒՐՆԵՐ

ՖԻՍ. ԳԱՐՄԱՐԻՈՒՄՆԵՐ, ԶՈՒԹԱԿՆԵՐ, ԳԻ-ԹԱՌՆԵՐ, ՖԼՈՅՏՆԵՐ, ԿԼԱՐՆԵՏՆԵՐ, ՁԱՅ-ՆԱԲԱՅՆ, ԼԱՐՆԵՐ, ԵՒ ԱՅԼՆ, ԵՒ ԱՅԼՆ:

Բոլոր տեսակ գործիքների համար գի-նը կարելի է գնարել մաս-մաս:
ՊՐԵՑՍԿԱՆՈՒՆՏՆ
ԵՐԱՇՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ԵՒ ՁԱՅՆԱ-ԻԱՅՆԻ ԿՈՎԱՍԱՆԵՆ-ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ

Դ Է Պ Օ
Բ. Մ. ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆԻ
Մատակարար Կայսերական Նրաժշտական Ընկերութեան

Музыкальное депо Б. М. Мириманяна, ТИФЛИСЬ.
Дворцовая ул., д. Т. Д. З. Банка.
16—20

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՍՈՏԱԳԾԻ ՄԻ Ե-րիտասարդ ցանկանում է ունենալ մաս-նաւոր դասեր: Պատրաստում է միջնակարգ դպրոցների I եւ II դասարանների աշակերտ-ներ եւ աշակերտուհիներ, բարձր դասարաննե-րի սաների հետ կը գերադասէ պարապել գեր-մաներէն լեզու, մաթեմատիկա եւ. ֆիզիկա: Պայմաններ մասին տեղեկանալ Ե. Գ. Մու-չեղեանի ֆոտոգրաֆիայում, ամենայն օր 4—6 Դիօրցովի փողոցում:
2—2

ԲՈՂԱԿԱՅԵՆ ՎԱՇՆԵ ՆՐՈՐՈՒՆԻ

վերադառնալով արտասահմանից, վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը, առաւօտեան 9—11 ժամը, երեկոցեան 5—7-ը: Սերգիւկ-սկայա փողոց, № 12, տ. Մոլիանովի:
4—5

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱԳԱՅՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԵ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանոնաւոր եւ ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՐԸ ԲԱԹՈՆՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու չարաթի մի անգամ:

Եւ հակառակ՝ Բաթոնովից Մարսել, մանկով Տրապիզոն, Սամսոն եւ Պոլիս: Մեկնում է Բաթոնովից՝ չորեքշաբթի, 27 սեպտեմբերի (10 հոկտեմբերի) ՄԻՆԳՐԵԼԻ չորեքշաբթի, նաւա-պետ ՇԻՂԹ: Եւ առաջէն չարունակարար, երկու չարաթի մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամը 4—6. ճա. բ. Կաթոն:

Բաթոնովից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակնեո տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ամիսը մի անգամ կանոնաւոր հաղորդակցութիւն Բաթոնովի Եւ Անտոյէրպէնի մէջ, ընդու-նելով ապրանքներ բոլոր հիւսիսային նաւահանգիստների համար:

Ապրանքների եւ ձանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւններ ստանալու հա-մար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակալներին:

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր Դ'Արնոն, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարե-կեղանեան, Սիմոն փող. Խոջափարտիօվի եւ Մայսուրաձէի քարվանսարա: ԲԱԹՈՒՄ—Կղր. Վ. եւ Ի. Մուլիանովսկի, Նաբէրէժնայա փողոց, տուն Կրասնիկովի, № 27: ՆՕՎՈՐՈՍ-ՍԻՅՍԿ—Վլադիկաւկազի երկաթուղու առեւտրական գործակալութիւն: Ե. Գ. Ն. 15—20

Ը Ն Կ Ե Ր Ա Ր Ի Ը
Բ Ր Օ Կ Ա Ր Ե Ի Ը Ն Կ.
յանձնարարում է
„Պ Ե Տ Ր Օ Լ“ (Հեղուկ)
մագներ ամբողջելու համար:
„Պ Ե Տ Ր Օ Լ“
(ՍԱԳՈՆ)
Մագների թիւը ոչնչանցիլու համար:
(20) 2—10

Лучшія аттестаціи отъ учебнаго начальства.

И. Я. БРОНЪ-ФОНЪ-БРЕННЕРЪ.

преподастъ
Полный курсъ БУХГАЛТЕРІИ
ПРЕДМЕТЫ ЗАНЯТІЙ:

- 1) Бухгалтерія (двойная итальянская), 2) Коммерческая арифметика, 3) Коммерческая экономія, 4) Арифметика на счетахъ, 5) Торговья и вексельныя узаконенія и 6) Коммерческая корреспонденція.
- Курсъ 3-хъ мѣсячный. Занятія ежедневныя. Плата за курсъ 60 руб. Ручатель-ство и гарантія за успѣхи. Въсѣ 1000 окончившихъ курсъ. Михайловская, № 71.
Собственный методъ преподаванія по собственнымъ сочиненіямъ, продающимся во всѣхъ книжныхъ магазинахъ.

Начало занятій съ каждаго перваго числа мѣсяца. 20—20

Годъ занятій оѣдиннадцатый.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆՈՅՈՒՄ

վաճառվում են պետական դպրոցների համար կազմած հայոց կրօնի դասագրքեր՝ եգիպտ. ք. Երզնկեանի աշխատանքութեամբ:

I. Առաջին գրքոյի, պատրաստականների համար. „ԱՂՈՐԲՆԵՐԻ ԲԱՅԱՏՐՈՒ-ԹԻՒՆՆԵՐԸ Ե ԳԼԽԱՌՈՐ ՏՕՆԵՐԻ ՀԱՄԱՌՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ“: Գ. տպագր.

Գինը 20 կ. օ. պ է կ:

II. Երկրորդ գրքոյի, Առաջին դասարանի համար. „ՀԻՆ ՈՒԹՏԻ Ս. ՊԱՏՄՈՒ-ԹԻՒՆՆԵՐԸ“ (Նոր հրատարակութիւն): Գինը 30 կ.: (Ե. հ. չ.) 9—10

Ս ա ղ զ ի ս Վ. Ա թ թ ա հ ա մ ե ա ն

Հասցէ. Սոլոյակ, Դանօվսկայեան փող. տ. Թամաշելի, № 26, բն. № 9.

Ուղղորդում եւ պատրաստում է երկու սեռի անձանց չորս ամսվայ ընթացքում, երաշ-խաւորութեամբ եւ հարկաւոր դէպքում—յանձնարարականներ տալով պարապմունք-ներ գտնելու համար:

Հ Ա Շ Ո Ւ Ն Պ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

- 1) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն իր բոլոր ճիւղերով.
 - 2) Առեւտրական թուարանութիւն.
 - 3) Առեւտրական թղթակցութիւն.
 - 4) Գնագրութիւն, ուսումնասիրութիւն զանազանատեսակ չրիֆտների եւ ուղ-ղումն ամենավաղ ձեռքերի:
- Կարելի է տեսնել առաւօտեան ժամի 9-ից մինչեւ 11-ը եւ 4-ից մինչեւ 7-ը երե-կոցեան: (Հ. Ե. չ.) 5—14